

HAMORI ZOLTÁN

TAS PÉTER NEM RÖHÖG A POHÁRBA

" A Gondviseléssel csak egy baj van: gyakran nem tudhatjuk, hogy voltaképpen kinek akart kedvezni. Amikor például medvéket küldött a gyerekekre, akik Elizeus prófétát csúfolták, a medvék sokkal nagyobb elégtételt kaptak, mint a próféta, mert ők ették meg a gyerekeket."

/Mark Twain: Puddingfejű Wilson/

Ady-képével a tehetősebb emberek nap mint nap találkoznak az ötszázforintoson, általában mindenki igen jól értesült a betegségét illetően, alkoholizmusát is ajánlatos megemlíteni a társaságban.

Ezután többnyire élénk vita bontakozik ki, melynek során a "költőnek jó volt, de embernek léha", / ez igen visszafogott jelző/ aztán a "minden zseni örült is", vagy a "lehet jó költő volt, de ilyen önteltséget akkor sem engedhet meg magának senki" vélemények kölcsönös kifejtése révén, az az önelégült érzés ömlik el az egybegyűltekből, amely a kultúrával való eredményes foglalkozást nyugtázza.

Kényelmes dolog ez: parádés nemtörtődömséggel elintézni az életművet azzal, hogy "nem mondom, az igen, de..." - mert ugye azt mindenki elfogadja, vita nincs, így illik - és izgalmas botrányokról szóló, pikáns, esetleg erotikus anekdoták pépjét nyalogatva Adyt ketté, sőt ízekre szakítani, majd közhelyek áligazságaiba temetni.

Ady Endre emlékét így őrizni könnyelmű pazarlás, s míg nemegyszer felmentik őt "bűnei" alól, mentegetőzésre, sőt szégyenre nekünk lenne bőven okunk.

Adyról mint az "Alkohol Hotel" törzsvendégéről akárok beszélni én is, még hozzá a humorral összefüggésben, /hiszen,- ahogy a jólétesült emberek mondják - minden mindennel összefügg./

"Az élet nem mulatság. Ha mulatságos volna, nem keresnék a mulatságokat." /Ady/

Ady műveiből hiányzik a humor. Igaz ez akkor, ha a humort a köztudatban élő felfogás szerint értelmezzük, azaz egy olyan magatartás produktumaként, amely tartalmaz fölényt, játékos kedvet, az objektív komikum iránti érzéket, késhegyni cinizmust, miegyebet, és amelynek természetes következménye a nevetés. Adynak ehhez megvan a fegyvertára, szemlélete is, de a magatartás, amely megkíván bizonyos kívülállást, nem az övé.

Az a fajta költői-írói alkat, - tudniillik az ironikus vagy humoros - melyet csak néhány névvel jelzek /Karinthy, Kosztolányi, Nagy Lajos, Tersánszki/ és meg sem próbálok itt jellemezni, nem jelent feltétlenül morális többletet, sőt Adyéval szembeállítva feltétlenül nem. Ha a humorhoz bátorság kell, Ady humortalanságához vakmerőség. Nevetni nemigen tudott, nevetetni nem akart.

A kabarékhoz, /Nagy Endre dacos kivétel/ a Göre Gábor bőfűgésein felmorajló, tokarezegetető röhögésekhez szokott úri közönség igényeihez mérni nem tudta és nagyon nem akarta magát. Dühét nem játékból - csatákban fújta ki. Volt harci öltözete, voltak fegyverei. A humor csak pityke volt a lajbiján, és a kard élezését többre tartotta a gomb fényesítésénél.

A kellemetlent lehet nevetségessé tenni, de ami fájdalmat okoz, az már dűhre bűszít, s ami másnak kellemetlen, az neki csontig fájó fájdalom. Ha Ady ironizál, gűnyolódik, ellenfele nem válik nevetségessé. Miért? Semmire sem becsűlte azt az iróniát, amelynek hatása nem ér föl egy farbarugással. Akit Ady gűnyol, az izzadjon bele, bűdösödjék, hogy az emberek messziről megérezzék, és fintorogva forduljanak el, de még jobb, ha hányingerűk támad. Megvetést akart, és nem azt, hogy ellenfelét megmosolyogják. Ennek következtében viszont az komikus hűsből egy csapásra tragikus hűssé válik. Negatív hűssé. Ezt éri el Ady akkor is, ha szándéka szerint nem ezt akarja, ugyanis néhány sor után elragadja indulata, és a szellemes hangvétel az életre-halálra menő küzdelem csattogásává erősödik. Szegény Tóth Béla se gondolhatta, hogy amikor Adyval szemben áll, még rég megboldogult atyját is eléri Ady csapásai: *"Ugye Tóth Béla úr, Edgar Allan Poe kretén volt, és Csárdás Tóth Kálmán Kohinoorja a világirodalomnak? Evvel a beismerem, majdnem gyilkos ütésű kérdéssel tartozom a Wilde Oszkár méltatlanul gyalázott, szomorú árnyának."*

Ez a senkinél nem tapasztalt komolyság annak a parázsló érzékenységnek köszönhető, amely őt igazi művészzé, és igaz emberré avatja. A publicisztikájában állandóan jelenlevő gűnyban /melyet a mostani divat szerint célszerű vitriolosnak, esetleg metszőnek nevezni/ mint-ha a *"humorban nem ismerék tréfát"* aforizmat akarná a

szó szoros értelmében és totálisan megvalósítani.

"Mindenki úgy oldja meg a maga nagy problémáját, ahogy tudja."

/Ady/

Fülep Lajos írt saját élményei alapján, szép tanulmányt Ady éjszakáiról, amelyekben a bor egyáltalán nem lebecsülhető szerepet játszott.

"...A pincér minduntalan megjelent, Ady úr nem kíván-e valamit. Mert hamarosan kívánt, bort, mindenkinek töltött, hamarosan elfogyott. A bor rendelésének is megvolt a ritusa, így hangzott: Bort és vizet! - az első szó számorodnit jelentett, a második közönséges "asztali" bort, mivel a számorodni valódi és nagyon erős volt, közönséges borral hígítottuk, "vizeztük". Az ital még így keverve is elég erős volt ahhoz, hogy egyik-másik lágyabb természetűt megingassa a lábán."

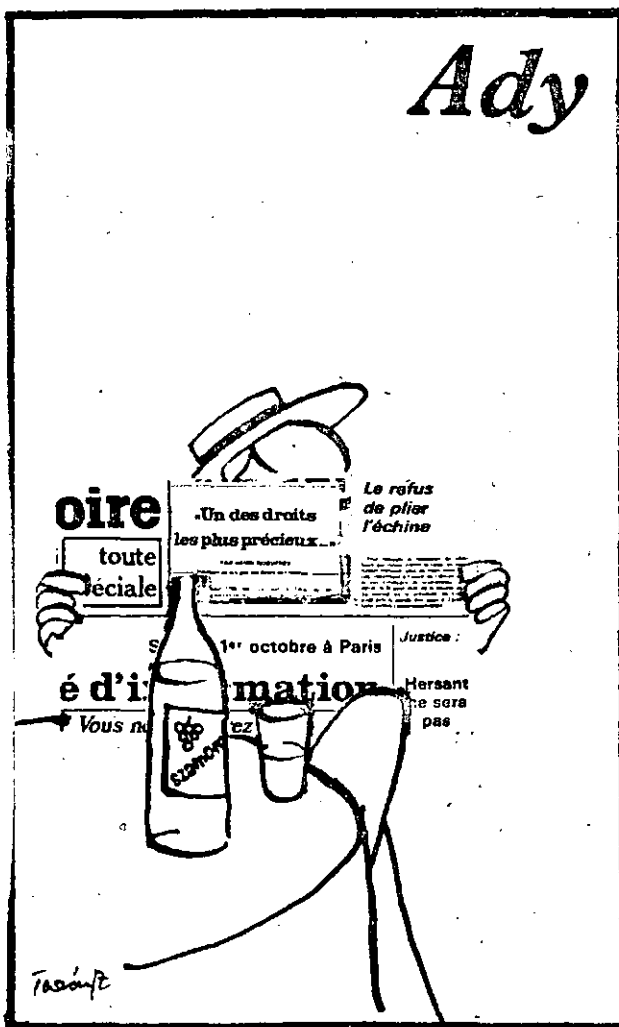
A bohém életmód megszokott és jól bevált katalizátorra, az alkohol, Adynak többet jelentett egyszerű mámornál, több, gyakran ellentétes, de mindig nagyon fontos szerepet játszott életében, az alkotásban.

Mi vonzza a magyar embert, kivált a művészt a *Pimodán Hotel* felé? A *Magyar Pimodán*, Ady különös szépségű írása vall erről a hatalmas erejű kényszerről, ősi magyar betegségről. /Vagy nevezzük inkább gyógyszernek?/ A fajta, az örökség a "turáni átok" és az élethelyzet, ez a "kaszinos nagyközség" a már-már elviselhetetlenné váló érzékenységgel szövetkezve taszítják Tas Pétert, a magyar poétát a legmagyarabb narkotikumhoz, a borhoz.

"Valószínű igazság: egy összeviseza, de egységes átkú fajta, vagy fajtakeverék, mely egyénenként és tömegben is csak esinált mámorban éri el, vagy véli elérni önmagát. Vagy legyünk hízelgőbbek magunkhoz: egy géniusz, mely csak akkor ismer magára, ha részeg, s mely megjárja, mert körülülük olyan fajták, melyeknél a részegség könnyen és ital nélkül jön."

A részegség nem hasonlít egyik betegséghez sem, mert igaz, hogy - többé-kevésbé pontosan - leírhatók szimptomái, megfejthető a szervezetre és az idegrendszerre gyakorolt hatása, ám részegen minden ember reakciói egyediek, csak saját személyiségéhez mérhetők, és ezek is széles skálán változnak. Az alkohol önmagában nem produkál semmit. Indít, segít, ösztönöz, akkumulál, egyes érzelmeket elnyom, másokat megerősít, és így optimális feltételeket teremthet az alkotás számára. Ez persze csak lehetőség, de válhat szükségletté is.

Az alkohol hiánya és az ivást követő mámor úgynevezett "második fajtája"- amelynek tapasztalatát csak kevesen szerezhetik meg - lényegében azonos állapotot produkál. Ám a kettő közötti óriási különbség az, hogy - míg mindkettő fokozza az érzékenységet - ivás nélkül: "A szürke, porszínű magyar élet még szürkébbé és átkosabbá borult előttem, s a halál veszedelmesen nekem indult." A részegséget követő nap alkonyán pedig:

... ez a legnagyobb emberi érzésképeség, ez szinte a legnagyobb titkokat is kiadó, eláruló egy vagy két óra. Ehhez nincs köze az alkohalmérgezésnek, a mánornak, ez az idegeknek perverz bűvészmutatványa, amiből csak a kikidáltó harsány szava hiányzik: köszönjük kedves gazdánk, hogy ilyen édes kínokat szerezte nekünk."

Ezt kereste Ady. Menekült a valóság megbénító szorításából, és vágyott az igazi művészerzés mindent nyújtó pillanataira, az *Életet* akarta elérni.

"Igyunk egy kis mánort, és találjunk ki valami derítő jó mondást." /Ady/

Alkohol és humor. Mindkettő narkotikum. Az utóbbiról ezt szokatlan kijelenteni, de igazsága könnyen belátható. Gondoljunk csak egy szellemes élce, egy vicc, találó szójáték, helyénvaló célzás gátlásokat felszabadító hatására. Főlényt biztosít, kívülállásra, kiszakadásra ad lehetőséget a nekünk nem tetsző környezetből, elfojtott indulatok, sérelmek fogalmazódhatnak meg segítségével, és következménye, a nevetés révén, a részegséghez nagyon hasonló, fizikai értelemben vett mánorhoz is eljuttat. Így válik a szórakozásnak, a pihenésnek is alapelemévé.

Az alkohollal összemérve a humor magasabbrendű mánor, hiszen tisztán szellemi termék, anyagtalan. Az értők kezében harci eszköz is lehet, ám narkotizáló jellegét akkor sem veszíti el. Az "*ezerféle mákony*" egyike, melyek közül választhat, aki választani kényszerül. Ady Endre a bor mellé állt.

A kábítószernek magyarabb, s ugyanakkor gyilkosabb formája vált ezzel Ady életének részévé. A humort nem tar-

totta igazán magyarnak, az italt pedig minden olyan ember barátjaként üdvözölte, aki meg akarja tanítani a többieket "Látni".

"A művész, aki egy kicsit zseni és magyar, természetesen ezer métermázsával súlyosabb teherként cipeli lelkén az átkot. S megint magyar oka van annak, hogy nem hasist eszik hozzá, ami a magasabb, finomabb idegrendszerek mérge, de kényszerűen és stílusosan boroskupát fog, vagy pálinkásbutykost."

Ezért nem nevet és nem nevettet Ady Endre. A Pimodán Hotel lakói nem vidám fickók. Néha előbukkanó, szelíd, szomorú mosolya is inkább önmagának szól, mintha látná a távoli jövőt, amikor majd a tanár felszólítja a diákokat:

- És most azt mondja meg, fiam, hogy melyik versszakban van itt kifejtve az eszmei mondanivaló!

Ha a Lánczy Leó bankjában
bankoznék gyakornoki minő-
ségben, nyilván lázadó va-
gyok, de ha önkopaszodom
meg, s létraközépig föl-
húznak legalább, hűségre
szokom. /1913/